

ФОНД НА ПЕНЗИСКОТО И ИНВАЛИДСКОТО ОСИГУРУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА
СЕКТОР ЗА ФИНАНСИСКИ ПРАШАЊА
- ОТСЕК ЗА АКТУАРСТВО -

ИЗВЕШТАЈ

.....

ЗА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СО АКТУАРСКИ ПРОЕКЦИИ

Скопје, декември 2015 година

СОДРЖИНА

<i>Вовед</i>	
<i>Краток осврт на содржината на извештајот</i>	
<i>Структура на Пензискиот систем во Република Македонија</i>	<i>5</i>
<i>Краток опис на македонскиот пензиски систем</i>	<i>10</i>
<i>Тековна финансиска состојба на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија (2014 година)</i>	<i>18</i>
<i>Проекции за идната финансиска состојба на Фондот</i>	<i>22</i>
<i>Методологија на проектирање</i>	<i>24</i>
<i>Демографски претпоставки</i>	<i>25</i>
<i>Економски претпоставки</i>	<i>27</i>
<i>Измени во пензиската политика</i>	<i>29</i>
<i>Други претпоставки</i>	<i>30</i>
<i>Актуарски проекции</i>	<i>30</i>
<i>Проекции на населението</i>	<i>31</i>
<i>Проекции за пензискиот систем</i>	<i>32</i>
<i>Трошоци за пензии</i>	<i>34</i>
<i>Влијание врз приходите и расходите на Фондот на ПИОМ</i>	<i>35</i>
<i>Анализа на транзициони трошоци</i>	<i>36</i>
<i>Позначајни долгорочни проекции за иднината на пензискиот систем</i>	<i>39</i>
<i>Информација за работата на Отсек за актуарство</i>	<i>44</i>

ВОВЕД

Ова е годишен извештај на Отсекот за актуарство на Фондот на ПИОМ со актуарски проекции.

Базичната година за извештајот е 2014 година.

Извештајот содржи краток осврт на системот на пензиското и инвалидското осигурување и финансиската состојба на Фондот, со посебен акцент на долгорочните актуарски проекции за идните финансиски состојби во пензискиот систем.

Отсекот со помош на актуарски модел прави краткорочни и долгорочни проекции на приходите и расходите на Фондот врз основа на очекуваните демографски и економски развојни трендови и нивни варијации, во зависност од различните претпоставки за политиката на пензии.

Проекциите се користат за тековното работење на Фондот како и за потребите на Министерството на труд и социјална политика.

КРАТОК ОСВРТ НА СОДРЖИНАТА НА ИЗВЕШТАЈОТ

Извештајот содржи 5 поглавја.

Во првото поглавје даден е опис на структурата на пензискиот систем во Република Македонија и реформите во периодот од 1993 до 1997 година, главните цели на пензискиот систем, процесот на реформи, измени и дополнувања на законот за пензиско и инвалидско осигурување и дефиниција на структурата на македонскиот пензиски систем.

Во второто поглавје даден е краток опис на македонскиот пензиски систем, правата кои произлегуваат од пензиското и инвалидското осигурување, усогласување на пензиите, финансирање и позначајни параметри за состојбите во пензискиот систем во периодот од 1990 до 2007 година.

Третото поглавје е опис на финансиското работење на Фондот во текот на 2014 година и некои позначајни статистички податоци од спроведување на пензиското и инвалидското осигурување во 2014 година

Четвртото поглавје е најзначајниот дел од извештајот, бидејќи ги содржи актуарските проекции за идните состојби на пензискиот систем, методологијата на проектирање, демографски и економски претпоставки дадени во три сценарија: оптимистичко, базично и песимистичко сценарио, измени во пензиската политика, проекции за населението, проекции за пензискиот систем, трошоци за пензии, приходите и расходите на Фондот и анализа на транзиционите трошоци.

Петото поглавје е краток опис на работата на Отсекот за актуарство

I. СТРУКТУРА НА ПЕНЗИСКИОТ СИСТЕМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Пензиското и инвалидското осигурување како важен дел од социјалното осигурување претставува рамка со која се регулира начинот на осигурување од ризиците: старост, инвалидност и смрт. Македонскиот пензиски систем постои повеќе од 60 години и со него се уредуваат односите и правата од пензиското и инвалидското осигурување.

Пензиското осигурување, како дел од социјалното осигурување е обезбедено од страна на државата и неговата првостепена функција е да им обезбеди на луѓето соодветен приход во нивната старост. Секој пензиски систем има четири главни цели:

- на старите лица да им се обезбеди финансиска сигурност по пензионирањето
- да се обезбеди финансиска сигурност на вработените во случај на губење на работната способност
- да се обезбеди финансиска сигурност на семејството на вработен или пензионер во случај на смрт
- да се исполнат претходните три услови а да не се преоптовари националната економија

Постојните пензиски системи, така како што биле дизајнирани, со финансирање на тековна основа (PAYG) заради промените во населението и промените во работната сила се сочуваат со криза и тешкотии во исплатата на ветерните пензии. Заради тоа, реформата е неизбежен дел која што заслужува дискусија на светско ниво.

Пензискиот систем во Република Македонија, како значен дел од социјалното осигурување, постои повеќе од 60 години, најпрво во рамките на поранешна Југославија, а од 1993 година како автономен систем. Важноста на пензиското и инвалидското осигурување во Република Македонија се гледа во бројот на осигурениците кои што плаќаат придонес, и бројот на корисниците на пензија кои што живеат од пензијата како и од висината на расходите за пензиско осигурување и нивното учество во бруто домашниот производ. Македонскиот пензиски систем до 2006 година беше заснован само на принципот на генерациска солидарност односно PAYG систем (придонесите уплатени од

тековните осигуреници веднаш се трошат за плаќање на пензиите на тековните пензионери). Поради претходно споменатите демографски движења, системот подолго време се соочуваше со криза. Проблемите, од транзиционите промени кон пазарна економија беа причина за опаѓање на обемот на производството, затворање на голем број претпријатија и зголемување на бројот на невработените. Сите случувања во општествено економскиот живот се рефлектираа и на пензискиот систем. Намалувањето на бројот на активните осигуреници од една страна и зголемување на бројот на пензионерите од друга страна, доведе до намалување на соодносот помеѓу осигурениците и пензионерите а, заради неисплаќање на платите на осигурениците, не се обезбедуваше и редовна наплата на придонесите како основен извор на финансирање на пензиското и инвалидското осигурување. Ова беа причините за намалување на приходите и зголемување на расходите на Фондот и висок степен на неликвидност во исплатата на пензиите. Сето ова ја наметна потребата од темелна реформа на пензискиот систем.

Со измените на Законот за пензиско и инвалидско осигурување во март 2000 година се поставуваат основите на капитално финансираното пензиско осигурување, а во мај 2002 година беше донесен Законот за капитално финансирано пензиско осигурување. Со овој закон се уредува задолжителното капитално финансирано пензиско осигурување, основањето и работењето на пензиските фондови и друштвата за управување со пензиските фондови како дел од системот на пензиското и инвалидското осигурување. Во текот на првата половина од 2008 година беше донесен законот за трет столб, кој што е доброволен и капитално финансиран. Овој столб нуди осигурување, кое што овозможува повисока пензија за осигурениците кои што ќе одлучат да одвојуваат повеќе средства, отколку оние задолжителните за првиот и вториот столб. Покрај тоа, во овој вид на осигурување право на учество имаат и сите лица кои што немаат засновано работен однос и не се вклучени во задолжителното осигурување. Задолжителното пензиско и инвалидско осигурување за разлика од доброволното овозможува на организиран начин, независно од волјата на поединецот или работодавецот осигуреникот да мора да издвојува средства за обезбедување на материјална сигурност во деновите на старост. Во светот постојат различни начини на финансирање и управување на пензиските системи. Во принцип, првиот столб е задолжителен јавен, кој работи на принцип на тековно финансирање (уплатените придонеси од тековните осигуреници веднаш се трошат за плаќање на пензиите на тековните пензионери), вториот столб го сочинуваат капитално финансираните пензии

каде што придонесот може да биде плаќан од работодавецот, работникот или и од работодавецот и работникот и третиот столб е доброволно пензиско осигурување врз основа на индивидуално капитализирано штедење (кај капитално финансираните системи уплатените придонеси се уплаќаат на индивидуална сметка, се инвестираат и акумулираат а потоа се користат за исплаќање на лична пензија).

Структурата на македонскиот пензиски систем би можеле да ја дефинираме на следниот начин:

- задолжително пензиско и инвалидско осигурување врз основа на генерациска солидарност (прв столб) организирано според принципот на тековно финансирање (pay-as-you-go) со дефинирани пензии, што го претставува досегашниот систем со извршена рационализација. Овој вид осигурување ќе обезбеди остварување права од пензиското и инвалидското осигурување во случај на старост, инвалидност и смрт, што значи дека ќе се исплаќа дел од старосната пензија, инвалидска и семејна пензија, како и најнизок износ на пензија.

- задолжително капитално финансирано пензиско осигурување (втор столб). Со ова осигурување ќе се обезбеди остварување право на пензиско осигурување во случај на старост, односно ќе се исплаќа останатиот дел од старосната пензија. Овој начин на осигурување е врз принцип на собирање средства преку плаќање придонеси на индивидуални (лични) сметки, кои средства понатаму се инвестираат и заедно со добивката се акумулираат на сметките. По пензионирањето ќе се добиваат акумулираните средства преку аниутет или програмирани повлекувања.

- доброволно капитално финансирано пензиско осигурување (трет столб) во кое можат да бидат вклучени сите лица кои сакаат да обезбедат повисок обем на материјална сигурност од задолжителното осигурување, како и сите граѓани кои не се опфатени со задолжителното осигурување.

Воспоставувањето и егзистирањето на повеќеслоен пензиски систем, како комбиниран систем од тековно финансиран и од капитално финансиран пензиски систем, овозможува придобивки и предности како за поединецот така и за пензискиот систем и за економијата. Гледано од аспект на поединецот, ваков систем обезбедува поголема сигурност, бидејќи финансирањето на пензиите ќе се врши од два, односно три извора. На овој начин се постигнува диверсификација на ризиците, кои секој систем ги носи сам по себе. Имено, демографскиот удар кој ги погодува сите тековно финансирани системи има помало влијание на капитално финансираните

пензиски системи, додека, пак, економско-пазарните законитости имаат позначајно влијание врз капитално финансираните системи. Од тука, постоењето на комбиниран пензиски систем обезбедува тие еден со друг да се помагаат со взаемно надополнување и полесно амортизирање на ризиците, со што се постигнува повисок степен на сигурност. Исто така, воведувањето на индивидуални сметки со цел инвестирање на средствата што се акумулираат на тие сметки, дава можност за обезбедување поголеми приходи за старите денови.

Во однос на целокупниот пензиски систем, повеќеслојноста помага во постигнување солвентен пензиски систем на долгорочен план. Имено, со намалувањето на обемот на државниот пензиски систем за сметка на воведување на капитално финансиран систем, долгорочно, обврските на државниот систем ќе се намалат, со што истовремено ќе се постигне намалување на јавната потрошувачка во делот на пензиите. Воспоставувањето на приватните пензиски фондови ќе има влијание и врз зголемувањето на штедењето на населението на долг рок, коешто пак ќе ја засили моќта на инвестирањето и растот на економијата во земјата. Приватниот пензиски систем е тесно поврзан со пазарот на капиталот, односно резултатите од пензиските вложувања зависат од нивото на развиеноста на пазарот на капиталот, а доколку тој е на низок степен на развој, инвестирањето на средствата од приватните пензиски фондови може да влијае врз подигањето на обемот и обртот на пазарот на капитал.

II. КРАТОК ОПИС НА МАКЕДОНСКИОТ ПЕНЗИСКИ СИСТЕМ

Правата кои можат да се остварат од пензиското и инавлидското осигурување се право на старосна пензија, инвалидска пензија, семејна пензија, минимална пензија и др.

Правата од пензиското и инвалидското осигурување се стекнуваат и остваруваат во зависност од начинот, должината и обемот на вложувањето на средствата за пензиско и инвалидско осигурување под услови утврдени со Законот. Во услови на постоење на повеќеслоен пензиски систем осигуреникот обезбедува материјална и социјална сигурност за старите денови со остварување на пензија од задолжително пензиско и инвалидско осигурување врз основа на генерациска солидарност како и пензиски ануитет од капитално финансирано пензиско осигурување. Ова значи дека пензијата треба да се гледа како целина од првиот, вториот и третиот столб на новиот пензиски систем. Бидејќи преминот во новиот систем беше доброволен, потребно е да се истакне дека дека доколку осигуреникот не преминал во новиот систем, тој својата материјална и социјална сигурност ќе ја обезбедува преку постојниот едностволбен систем.

Правата кои што произлегуваат од пензиското и инвалидското осигурување се:

- Право на старосна пензија
- Право на инвалидска пензија
- Право на семејна пензија
- Право на професионална рехабилитација и права на соодветни парични надоместоци
- Право на паричен надоместок за телесно оштетување
- Право на најнизок износ на пензија

Право и пресметување на старосна пензија

Осигуреникот стекнува право на старосна пензија кога ќе наполни 64 години живот (маж), односно 62 години живот (жена) и најмалку 15 години пензиски стаж.

Старосната пензија се утврдува од месечниот просек на валоризираните плати што осигуреникот ги остварил за време на вкупното траење на осигурувањето (пензиска основа), а најрано од 1 јануари 1970 година. Определувањето на пензиската основа од релативно подолг временски период, ја става пензијата во непосредна зависност од остварените плати што служат како основа за пресметување и плаќање на придонесот, со што се обезбедува пореален сооднос помеѓу висината на пензијата и остварените плати.

Осигурениците (членови на вториот столб) кои преминале и ќе преминат во новиот повеќестолбен систем, ќе примаат еден дел од пензијата од првиот столб и еден дел од пензијата од вториот столб. Средствата кои се акумулирани на индивидуална сметка во вториот столб ќе може да се добијат како пензиски ануитети или програмирани повлекувања, што подетално е регулирано во ***Законот за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување*** (сл.Весник на РМ бр. 11/2012).

За осигурениците кои за прв пат се вработиле по 1 јануари 2003 година и се приклучиле кон новиот систем со два столба старосната пензија се утврдува од пензиската основица во проценти определени зависно од должината на пензискиот стаж кој за секоја година пензиски стаж изнесува 0,75% (маж), односно 0,86% (жена), за секоја година пензиски стаж, а за пензиски стаж пократок од една година, а најмалку 6 месеци, изнесува 0,375% (маж), односно 0,43% (жена). Ова се применува со започнувањето на распределбата на придонеси помеѓу првиот и вториот столб.

За осигурениците кои до 1 јануари 2003 година биле вработени и одлучиле да преминат во новиот систем со два столба, овој процент, за секоја година навршен пензиски стаж до неговата уплата во задолжително капитално финансирано пензиско осигурување изнесува 2,33% (маж) односно 2,60% (жена), а за пензиски стаж пократок од една година, а најмалку 6 месеци изнесува 1,165% (маж), односно 1,30% (жена), но најмногу 11,65% (маж), односно 13,00% (жена). За секоја натамошна година пензиски стаж навршен по неговата уплата во задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, процентот изнесува 0,75% (маж), односно 0,86% (жена), а за пензиски стаж пократок од една година, а најмалку 6 месеци, изнесува 0,375% (маж) односно 0,43% (жена).

Според овој дел од Законот, процентите за определување на пензијата се намалени во споредба со претходните од причини што осигурениците кои правата од пензиско и инвалидско осигурување ќе ги остваруваат во повеќеслоен пензиски систем нивната пензија ќе се обезбедува преку

остварување на право на пензија од задолжително пензиско и инвалидско осигурување врз основа на генерациска солидарност и пензиски ануитет од задолжително капитално финансирано пензиско осигурување. Од ова произлегува дека, намалените проценти за определување на пензијата од првиот столб (од досегашните проценти) се за сметка на пензискиот ануитет што осигуреникот треба да го добие од акумулираните придонеси на неговата индивидуална сметка.

За осигурениците кои се опфатени во пензиското и инвалидското осигурување, и не одлучиле да преминат во новиот систем со два столба и кои имаат најмалку 15 години пензиски стаж, овој процент ќе се определува на начинот на кој и досега се определуваше односно, за 15 години пензиски стаж за маж процентот изнесува 35%, а за жена 40%. За мажи, за секои дополнителни 6 месеци пензиски стаж процентот се зголемува за 0,9%. За жени, за секои дополнителни 6 месеци пензиски стаж до вкупен стаж од 20 години процентот се зголемува за 1,3%, а над 20 години вкупен стаж процентот се зголемува за 0,9%. За секоја година пензиски стаж исполнет по 1 јануари 2013, година, пензијата се пресметува во висина од 1,61%, а за пензиски стаж пократок од една година, а најмалку шест месеци изнесува 0,81% од пензиската основица.

За осигурениците биле опфатени во првиот пензиски столб до 1 септември 2001 година и кои не избрале да се вклучат во вториот пензиски столб, и кои имаат исполнето пензиски стаж помалку од 15 години, старосната пензија се утврдува од пензиската основица во проценти кои за секоја година исполнет пензиски стаж до 1 септември 2001 година изнесуваат 2,33% (маж) односно 2,60% (жена), а за пензиски стаж пократок од една година а најмалку 6 месеци изнесува 1,165% (маж), односно 1,30% (жена). За секоја натамошна година пензиски стаж навршен по 1 септември 2001 година, а до 31 декември 2012 година, пензијата се пресметува во висина од 1,80% (маж), односно 2,05% (жена), а за пензиски стаж пократок од една година а најмалку 6 месеци изнесува 0,90% (маж), односно 1,025% (жена). За секоја натамошна година пензиски стаж исполнет по 1 јануари 2013 година, пензијата се пресметува во висина од 1,61% (маж), односно 1,84% (жена), а за пензиски стаж пократок од една година, а најмалку шест месеци изнесува 0,81% (маж), односно 0,92% (жена) од пензиската основица.

Право на инвалидска пензија

Осигуреникот кај кого ќе настане општа неспособност за работа, како и осигуреникот со преостаната работна способност кој поради навршување на одредени години на живот не може со професионална рехабилитација да се

оспособи за вршење на друга соодветна работа, стекнува право на инвалидска пензија ако:

- Инвалидноста е причинета со повреда на работа или професионална болест - без оглед на должината на пензискиот стаж; или
- Инвалидноста е причинета со повреда надвор од работа или со болест под услов пред настанувањето на инвалидноста, односно на денот на престанокот на осигурувањето по настанатата инвалидност да е постар од 45 години живот и да има навршени најмалку 12 години пензиски стаж
- инвалидноста е причинета со повреда надвор од работа или со болест, доколку осигуреникот има навршено над 30 до 37 години живот, треба да има пензиски стаж кој му покрива 30% од работниот век, сметајќи го работниот век на полни години, а осигуреникот има навршено над 37 до 45 години живот, треба да има пензиски стаж кој му покрива 40% од работниот век, сметајќи го работниот век на полни години.

Инвалидската пензија од точката 1 се определува од пензиската основица во висина од 80% за пензија остварена до 2015 година, а за пензија остварена по 2015 година максималниот процент постепено се намалува и во 2040 година изнесува 72%. Инвалидската пензија од точката 2 се определува од пензиската основа во зависност од должината на пензискиот стаж и наполнетите години на живот, соодветно на процентите утврдени во Законот за пензиско и инвалидско осигурување.

Осигурениците кои се членови на повеќестолбниот систем, ќе примаат цел износ на инвалидска пензија само од првиот столб, со тоа што средствата кои се акумулирани на индивидуална сметка во вториот столб ќе се префрлат во првиот столб.

Доколку акумулираните средства се повеќе од износот потребен за исплата на инвалидската пензија, членот може да избере да купи пензиски ануитет или програмирано повлекување.

Право на семејна пензија

Семејна пензија можат да остварат членовите на семејството на починатиот осигуреник: брачниот другар, децата и родителите што ги издржувал осигуреникот под услови утврдени со закон.

Членовите на семејството стекнуваат право на семејна пензија ако умрениот осигуреник:

- наполнил најмалку 5 години стаж на осигурување или најмалку 10 години пензиски стаж, или
- ги исполнил условите за старосна или инвалидска пензија, или
- бил корисник на старосна или инвалидска пензија.

Ако смртта на осигуреникот настанала како последица од повреда на работа или од професионална болест, членовите на семејството стекнуваат право на семејна пензија, без оглед на должината на пензискиот стаж на осигуреникот.

Висината на семејната пензија се определува во процент од старосната или инвалидската пензија што осигуреникот би ја имал во времето кога починал и тоа 70% за еден член на семејството, а за секој нареден член уште по 10%, но не повеќе од 100%.

Корисниците на семејна пензија од осигуреници кои преминале во новиот повеќестолбен систем, ќе примаат цел износ на семејна пензија само од првиот столб, со тоа што средствата кои се акумулирани на индивидуална сметка во вториот столб ќе се префрлат во првиот столб. Доколу акумулираните средства се повеќе од износот потребен за исплата на семејна пензија, корисникот може да избере да купи пензиски ануитет или програмирано повлекување.

Право на најнизок износ на пензија

Најнискиот износ на старосна пензија остварена од задолжително пензиско и инвалидско осигурување врз основа на генерациска солидарност и пензијата остварена од задолжително капитално финансирано пензиско осигурување неможе да изнесува помалку од утврдената просечна плата на сите вработени во Република Македонија во 2002 година, и тоа:

- за корисниците кои пензијата ја оствариле со пензиски стаж над 35 години (маж), односно над 30 години (жена), во висина од 41%
- за корисниците кои пензијата ја оствариле со пензиски стаж над 25 години (маж), односно над 20 години (жена), во висина од 38%
- за корисниците кои пензијата ја оствариле со пензиски стаж до 25 години (маж), односно до 20 години (жена), во висина од 35%.

Во услови на постоење на повеќеслоен пензиски систем, најнискиот износ на пензија ги поврзува првиот и вториот столб, затоа што доколку пензијата од

задолжително пензиско и инвалидско осигурување врз основа на генерациска солидарност и пензискиот ануитет од капитално финансирано пензиско осигурување бидат помали од најнискиот износ на пензија според трите услови опишани погоре, тогаш на корисникот на пензија му се гарантира исплата на најнизок износ на пензија од државниот пензиски фонд.

Понатаму оваа пензија се усогласува со процентот со кој се усогласуваат другите пензии.

Највисок износ на пензија

За осигурениците кои не пристапиле во задолжително капитално финансирано пензиско осигурување, највисоката пензија не може да изнесува повеќе од 80% до 2015 година, а по 2015 година не повеќе од процентите утврдени во членот 52 став (1) од Законот за пензиско и инвалидско осигурување од просечната нето плата остварена во Републиката во претходната година зголемена за 2,7 пати.

Највисока месечна основица за пресметување и уплата на придонесите е износот од шест просечни плати.

Усогласување на пензиите

Усогласувањето на пензиите е инструмент на пензиското и инвалидското осигурување преку кој се зачувува реалната вредност на пензиите според порастот на просечната плата на вработените во Републиката. Усогласувањето се врши според порастот на индексот на трошоците на животот и порастот на просечно исплатената нето плата на сите вработени во Република Македонија. Пензијата се усогласува од 1 јануари и од 1 јули секоја година според процентот кој се добива како збир на 50% од движењето на индексот на трошоците на животот во претходното полугодие и 50% од движењето на просечно исплатената нето плата на сите вработени во Република Македонија во претходното полугодие во однос на полугодieto кое му предходи.

Финансирање

Средствата за остварување на правата од пензиското и инвалидското осигурување ги обезбедуваат работодавците и лицата осигурани според Законот за ПИО. Стапката на придонес за првиот столб за 2013 година изнесуваше 18% од бруто платата за осигурениците кои ќе останат во системот со еден столб, а 12% од бруто платата за осигурениците кои ќе преминат во новиот систем со два столба. Стапката на придонес за вториот столб изнесува

6% од бруто платата, и останатиот дел 12% за првиот столб. Вкупниот придонес од 18% се уплаќа во Фондот, од каде понатаму се врши распределба на придонесите помеѓу првиот и вториот столб.

Средствата за пензиското и инвалидското осигурување и правата од пензиското и инвалидското осигурување во рамките на првиот столб се обезбедуваат, односно се остваруваат во Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија.

Приходите на Фондот се состојат од придонесот од плати, придонесот од доходот, приходите од физичките лица што вршат дејност и вработени кај нив како и од индивидуалните земјоделци, приходи од Агенцијата за вработување, приходи од акцизи, трансферни средства од Буџетот на Републиката, приходи од дивиденда и од продажба на акции и удели

Во расходите на Фондот спаѓаат: исплата на пензиите (редовни пензии, минимални земјоделски, воени), надоместоци за телесно оштетување, надоместоци за инвалидско осигурување, средства за интернатско сместување и вработување на деца инвалиди, придонеси за здравствено осигурување, надомест на стручната служба и други расходи.

Табела 2: Позначајни параметри за состојбите во пензискиот систем за периодот 1990 - 2012 година.

Година	Приходи (мил.денари)	Расходи (мил.денари)	Стапка на придонес (%)	Број на корисници на пензија	Број на осигуреници	Сооднос осигуреници - пензионери	Сооднос пензија - плата	Стапка на невработеност (%)	Пораст на трошоци на живот
2000	22 896	22 941	20	241 221	367 162	1,5	62,70%	32,2	5,80%
2001	24 289	24 696	(21,2)*	247 200	351 009	1,4	61,7%	30,5	5,20%
2002	25 809	25 880	21,2	249 421	332 728	1,3	60,20%	31,9	1,80%
2003	27 728	27 764	21,2	254 267	321.105	1,3	62,1%	36,7	1,20%
2004	29 028	29 117	21,2	260 075	348.212	1,3	59,30%	37,2	-0,40%
2005	28 911	29 028	21,2	265 152	348 500	1,3	56,8%	36,7	0,50%
2006	32 409	31 206	21,2	269 681	394.882	1,46	55,5%	35,9	3,20%
2007	34 053	32 770	21,2	272 386	424.338	1,55	50,50%	34,9	2,30%
2008	37 622	38 733	21,2	273 281	451.491	1,65	55,00%	33,8	8,30%
2009	41 589	41 393	19*	273 976	475.780	1,74	49,10%	32,2	-0,80%
2010	41 470	42 507	18*	273 751	466.280	1,70	47,90%	30,9	1,60%
2011	43 937	44 305	18	280.891	489.608	1,74	49,88%	31,2	3,9%
2012	46.371	46.227	18	285.411	507.061	1,8	51,3%	31	3,3%
2013	51.070	50.855	18	291.821	526.909	1,8	55,0%	29	2,8%
2014	53.781	54.017	18	296.215	536.191	1,8	55,6%	28	-0,3%

Извор: Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија, освен за стапката на невработеност и пораст на трошоци на живот каде што извор е Министерство за Финансии на Република Македонија

*** Стапката на придонес од 1 јули 2001 година изнесуваше 21,2% . Поради намалување на бруто основицата од плати, од 1 јануари 2009 година стапката на придонес се намали на 19%, додека од 1 јануари 2010 година висината на стапката на придонес изнесува 18%

III. ТЕКОВНА ФИНАНСИСКА СОСТОЈБА НА ФОНДОТ НА ПЕНЗИСКОТО И ИНВАЛИДСКОТО ОСИГУРУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА (2014 година)

Фондот на Пензиското и инвалидското осигурување на Македонија во текот на 2014 година оствари приходи во износ од 53.780,68 милиони денари и расходи во износ од 54.017,45 милиони денари. Вкупниот број на корисници на пензија на крајот на годината за кои што беа исплатени пензии во вкупен износ од 43.931,60 милиони денари изнесува 296.215 лица од кои: 176.157 корисници на старосна пензија, 41.245 корисници на инвалидска пензија, 76.458 корисници на семејна пензија, 1.710 корисници на воена пензија и 645 корисници на земјоделска пензија.

Финансиското работење на Фондот на ПИОМ во текот на 2014 година се одвиваше во согласност со предвидената макроекономска политика на Република Македонија за 2014 година и планираните средства со Буџетот на Фондот.

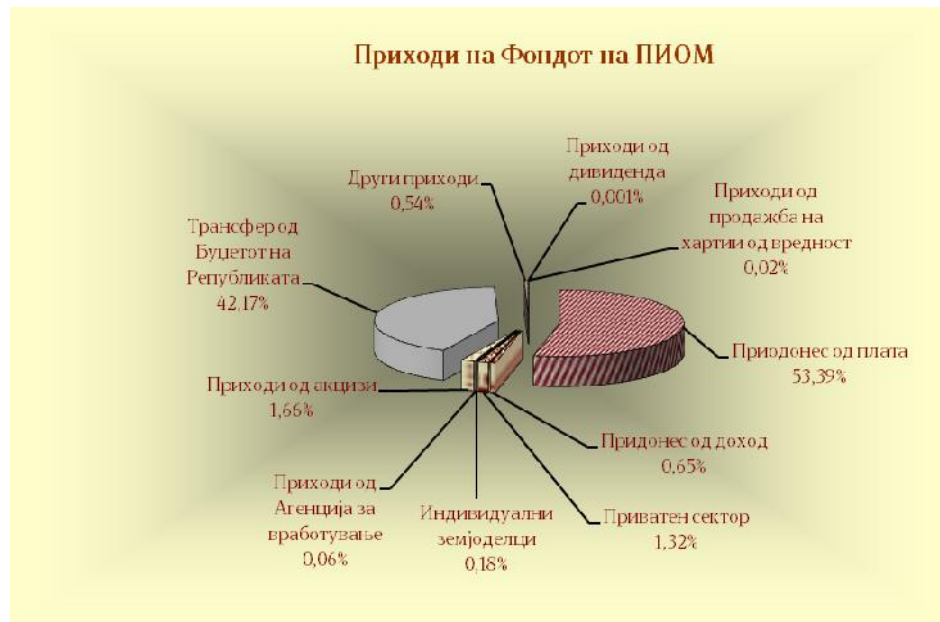
Фондот во текот на оваа година оствари вкупни приходи во износ од 53.780,68 милиони денари и вкупни расходи во износ од 54.017,45 милиони денари, односно вишок на расходи над приходи во износ од 236,77 милиони денари.

Вкупните приходи во споредба со 2013 година се повисоки за 5,3%, а расходите за 6,2%, и во споредба со планираните средства и приходите и расходите се движат околу нивото на планираните со Буџетот на Фондот за 2014 година.

Со остварените приходи од придонесите и средствата од Буџетот на Републиката, како и од останатите приходи, Фондот во 2014 година редовно ја вршеше исплатата на пензиите во утврдениот период во првата недела од месецот за претходниот месец, со користење на позајмица од Буџетот на Републиката, која редовно ја враќаше по исплатата на пензиите и акумулирањето на средствата од приходите.

Позначајни статистички податоци од спроведувањето на пензиското и инвалидското осигурување со состојба за 2014 година

Во 2014 година Фондот оствари вкупни приходи во износ од 53.780,68 милиони денари, и вкупни расходи во износ од 54.017,45 милиони денари, Структурата на приходите и расходите е прикажана на следниве два графика:

Вкупниот број на корисници на пензија на крајот на 2014 година изнесуваше 296.215 и тој ги вклучува следниве категории:

- 41.245 корисници на инвалидска пензија (13,92%);
- 76.458 корисници на семејна пензија (25,81%);
- 176.157 корисници на старосна пензија (59,47%);
- 1.710 корисници на воена пензија (0,58%)
- 645 корисници на земјоделска пензија (0,22%)

Структурата на сите пензионери е дадена на следниов графикон:

Вкупниот број на корисници на пензија (заедно со минималните земјоделски и воените пензии) во 2014 година во споредба со бројот на корисници на пензија во 2013 година е поголем за 4.394 корисници или за 1,5%.

Соодносот помеѓу вкупниот број на осигуреници од 536.191 и бројот на корисници на пензија изнесува 1,8 вработен на еден корисник на пензија.

Просечната пензија остварена во декември 2014 година изнесуваше 12.487 денари, и тоа:

- старосна пензија 13.875 денари;
- инвалидска пензија 11.211 денари;
- семејна пензија 9.872 денари;
- земјоделска пензија 5.547 денари;
- воена пензија 19.751 денари

Соодносот на просечната пензија (исплатена во декември 2014 година од 12.487 денари) и вкупната просечна плата во Републиката за истиот период од 22.407 денари изнесува 55,7%.

Во 2014 година, Фондот изврши усогласување на пензиите од 5% односно 600 денари во номинален износ од февруари за сите пензионери кои остварија право на пензија заклучно со февруари 2014 година што имаше влијание врз одржувањето на реалната вредност на пензиските примања.

Вид на приход односно расход	Остварено во 2012 година												Вкупно
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Придонес од плати	1.959,87	2.465,47	2.337,19	2.422,00	2.287,77	2.327,69	2.472,69	2.272,72	2.390,37	2.540,35	2.318,02	2.921,35	28.715,49
Придонес од доход	27,01	28,59	28,16	28,32	32,76	31,2	27,3	30,78	28,61	28,43	30,45	29,89	351,50
Приходи од Буџет на Републиката	1.860,00	1.554,41	1.868,47	1.868,74	1.868,74	1.868,77	1.868,71	1.870,95	1.868,81	2.063,43	2.054,51	2.062,17	22.677,71
Приходи од приватен сектор	34,28	56,23	59,2	60,37	58,9	58,29	65,17	56,05	60,62	64,93	57,89	78,63	710,56
Приходи од индивидуални земјоделци	12,09	9,98	8,02	9,34	6,51	3,73	3,37	2,8	4,18	10,02	12,09	17,09	99,22
Приходи од акцизи	66,77	59,35	60,76	68,34	71,96	73,88	79,93	95,4	93,96	78,14	74,11	69,79	892,39
Приходи од Агенција за вработување	2,91	2,74	2,8	2,65	2,84	2,77	2,6	2,64	2,30	2,21	2,10	2,31	30,87
Други приходи	8,61	183,23	17,94	8,1	8,02	13,82	8,27	7,95	9,64	8,67	8,94	7,55	290,74
Приходи од дивиденда	0,38	0,03	0,05	0	0,01				0,16	0	0,03	0,00	0,66
Прих. од продажба на хартии од вред.	0,00	0,00	0,00	0,00					9,82	1,10	0,62	0,00	11,54
ВКУПНИ ПРИХОДИ	3.971,92	4.360,03	4.382,59	4.467,86	4.337,51	4.380,15	4.528,04	4.339,29	4.468,47	4.797,28	4.558,76	5.188,78	53.780,68
РАСХОДИ	XII/2013	I/2014	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	
Пензии	3.465,48	3.437,58	3.631,96	3.662,33	3.629,40	3.653,68	3.646,75	3.649,07	3.651,93	3.685,63	3.667,51	3.685,24	43.466,56
Миним.земјоделски пензии	4,40	4,17	4,59	4,53	4,35	4,17	4,12	4,05	3,97	3,93	3,87	3,74	49,89
Воени пензии	35,45	34,51	35,41	35,67	34,39	34,56	34,19	34,43	34,27	34,42	34	33,85	415,15
ВКУПНО ПЕНЗИИ	3.505,33	3.476,26	3.671,96	3.702,53	3.668,14	3.692,41	3.685,06	3.687,55	3.690,17	3.723,98	3.705,38	3.722,83	43.931,60
Плаќ. по основ на задол. кап.пенз.осиг.	355,63	337,77	358,98	341,5	371,69	276,57	443,05	366,36	397,36	382,86	385,02	121,53	4.138,32
Надомест за телесно оштетување	7,69	7,67	7,66	7,63	7,64	7,58	7,62	7,56	7,55	7,54	7,52	7,51	91,17
Надомест од инвалидско осигурување	0,42	0,22	0,7	0,2	0,9	0,23	0,01	0,36	0,77	0,25	0,25	0,79	5,10
Интернатско сместување		0,23	0,13	0,15	0	0,19	0,09	0,04	0,05	0,08	0,12	0,10	1,18
Вкупно придонес за здравство	446,21	447,82	468,27	470,28	469,65	471,16	470,89	472,27	472,42	473,39	486,09	273,02	5.421,47
Плати, наемнини и надоместоци за вра	20,2	20,37	20,24	20,11	20,07	20,03	20,2	19,81	19,79	19,71	20,46	20,32	241,31
Други расходи	22,14	17,82	14,53	18,56	26,53	16,56	6,84	15,76	10,03	9,36	6,75	4,72	169,60
Капитални трошоци	0,00	0,00	0,30	0,00	0,97	0,03	4,40	0,04	0	0,02	0	4,52	6,01
Реконструкција на деловни објекти	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	1,31	0,00	0,00	0,83	0,65	7,42
ВКУПНО РАСХОДИ	4.357,62	4.308,16	4.542,77	4.560,96	4.565,59	4.489,39	4.638,16	4.571,06	4.598,14	4.617,19	4.612,42	4.155,99	54.017,45

IV. ПРОЕКЦИИ ЗА ИДНАТА ФИНАНСИСКА СОСТОЈБА НА ФОНДОТ

Еден од инструментите на планирање на политиката на пензии се актуарските модели со кои се прават проекции за состојбите во пензискиот систем врз основа на претпоставените демографски и економски параметри, и различите претпоставки на политиката на пензии. Период од 70 години се користи за оценка на финансиската состојба на Фондот како и за останатите параметри значајни за пензиската област.

Демографијата како наука за динамиката на населението го опфаќа проучувањето на неговата големина, структура и поделба, како и тоа како се менува населението со текот на времето заради раѓања, миграции, умирања и стареење. Демографската анализа може да се однесува на целокупното население или на одредени дефинирани групи. Постојат многу поделби на демографијата по различни критериуми но најчеста поделба на демографијата е на формална и материјална демографија. Формалната демографија ги проучува демографските варијабли: раѓање, умирање, миграции и статистички комбинации во врска со овие варијабли. Материјалната демографија пак ги проучува фертилитетот, морталитетот и миграциите во поширок социоекономски и културен контекст користејќи при тоа квантитативни и квалитативни методи. Развојот на демографските процеси претставува основа за формирањето на најважниот произведен ресурс - работната сила.

Демографскиот фактор има најголемо влијание врз општествено - економските движења преку работоспособното население. Работоспособното население е определено од интензитетот на обновување на населението и промените во старосната структура. Од оваа структура зависи бројната состојба на населението на работоспособна возраст и неговата економска активност, кои во крајна линија ги определуваат квантитативните размери на работниот потенцијал во една земја или подрачје. Промените во старосната структура исто така се рефлектираат и врз нивото на општествената продуктивност на трудот. Старосната структура на населението во значителна мерка влијае и врз нивото на економската активност, односно врз учество на вработените во општественото производство во однос на вкупниот број на жители. Влијанието на демографскиот фактор пак врз развојот на економијата се изразува преку продуктивноста и бројот на вработените, промените на структурата на работоспособното население и нивото на економската

активност, која во значителна мера е поврзана со структурата на населението по возраст и пол, како и со интензитетот на раѓањата.

Еден од инструментите на планирање на политиката на пензии се актуарските модели, со кои се прават проекции за состојбите во пензискиот систем врз основа на претпоставените демографски и економски параметри, и различните претпоставки на политиката за пензии.

Идните приходи и расходи на Фондот зависат од многу демографски и економски фактори, како што се морталитетот, фертилитетот, инвалидноста, работната сила, невработеноста просечните плати, инфлацијата итн. Приходите ќе зависат од тоа како овие фактори ќе влијаат на големината и структурата на работното население, како и на нивото и на распределбата на платите. Расходите ќе зависат од начинот на влијанието на овие фактори врз бројот на сегашните и идните пензионери и на големината на нивните пензии.

Со цел проектирање на овие параметри Отсекот за актуарство врз основа на податоци од Фондот на ПИОМ, Министерството за финансии и Државниот завод за статистика како и врз основа на досегашни анализи и истражувања изготвува претпоставки. Проекциите кои што се резултат на претпоставките покажуваат што би се случило во иднина доколку се остварат дадените економски и демографски претпоставки.

Заради долгиот проектен период (70 години) се прават три групи на претпоставки: оптимистички, базични и песимистички. Во базичните претпоставки се земаат податоците од макрокономските индикатори од Министерството за финансии додека оптимистичките и песимистичките претпоставки се креираат врз основа на базичните претпоставки. Оптимистичките и песимистичките резултати ги преставуваат границите на идните движења на параметрите на пензискиот систем во Република Македонија.

Со актуарскиот модел се проектираат големината и структурата на населението, бројот на осигурениците и пензионерите, движењето на придонесите од платите и пензиите, како и други релевантни големини кои се од големо значење за работењето на Фондот. Во актуарскиот модел заради полесно следење на резултатите, истите се дадени во сооднос со БДП поради влијанието на инфлацијата и потешкотиите заради споредба на номиналните денарската вредности во тек на различни периоди.

Методологија на проектирање

За изготвување на проекциите за период од 70 години беше користен моделот за предвидување - Macedonia's Pension Simulation Model (развиен во Excel програма помогната со Visual Basic for Applications компјутерски код). Актуарскиот модел за предвидување го проектира идното функционирање на задолжителниот пензиски систем. Моделот има неограничен проектен период, но вообичаено се користи за проектирање на период од 70 години. За секоја година од проектниот период, моделот ги табелира ставките од PAYG буџетот на годишно ниво (приходи, расходи, дефицит/суфицит), како и различни други статистики вклучувајќи проектирање на бројот на осигуреници и пензионери, просечна пензија и просечна заменска стапка. Со моделот може да се следи и развојот на вториот столб (капитализираната компонента на пензискиот систем) и ги табелира проектираните средства во вториот столб, придонеси и ануитети за новите пензионери.

Почетна точка за симулирање сценарија со моделот се податоците кои што ја опишуваат сегашната состојба на пензискиот систем како на пример пензионери по возраст, пол и вид на пензија, просечна пензија, осигуреници по возраст и пол и сл. како и основните макроекономски и демографски податоци (како на пример БДП, стапки на морталитет и стапки на фертилитет).

Како дополнување на сегашната состојба на пензискиот систем и економијата, корисникот мора да внесе претпоставки кои се однесуваат на идниот економски раст и идните промени во стапките на морталитет и фертилитет. Моделот не го пресметува порастот на БДП, туку тоа е параметар кој што се внесува од страна на корисникот. Слично, моделот не ги пресметува промените во стапките на морталитет или фертилитет, туку доколку на пример се очекува дека тие со текот на времето постепено ќе опаѓаат, тогаш тој тренд треба да биде внесен во моделот како претпоставка. Според претходно изнесеното произлегува дека моделот го предвидува функционирањето на пензискиот систем врз основа на економските и демографските сценарија внесени од страна на корисникот. Со моделот исто така може да се симулираат измени во пензиската политика како зголемување на возраста на пензионирање, измени во формулата за пресметка на PAYG пензиите, измени во стапката на усогласување на пензиите и измени во стапката на придонес.

Демографски претпоставки

Основни демографски претпоставки значајни за пензискиот систем се претпоставките за стапката на фертилитет и очекуваното траење на животот.

Стапките на фертилитет се значајни за бројот на работоспособното население, од што зависи и бројот на осигурениците. Очекуваното траење на животот е показател од таблиците на морталитет кој покажува уште колку години во просек ќе живее лице на одредена возраст. Зголемување на очекуваното траење на животот значи дека луѓето живеат подолго, поголем е бројот на стари лица во вкупното население, а со тоа поголем е и бројот на пензионери и времетраењето на користење на пензијата.

Конструирани се три групи на демографски претпоставки: оптимистичко, базично и песимистичко сценарио.

Подетален приказ на основните демографски претпоставки за сите три сценарија е даден во следната табела:

Година	Вкупна стапка на фертилитет	Очекувано траење на животот			
		При раѓање		При пензионирање	
		Мажи	Жени	Мажи	Жени
<i>Оптимистичко сценарио</i>					
2015	1,55	73,5	77,5	16,5	20,4
2020	1,67	73,8	77,9	16,8	20,7
2030	1,84	74,6	78,6	17,3	21,3
2040	2,02	75,3	79,4	17,8	21,9
2050	2,23	76,1	80,2	18,3	22,5
2060	2,23	76,1	80,2	18,3	22,5
2070	2,23	76,1	80,2	18,3	22,5
2080	2,23	76,1	80,2	18,3	22,5
<i>Базично сценарио</i>					
2015	1,53	73,5	77,5	16,5	20,4
2020	1,57	74,1	78,1	17,0	20,8
2030	1,66	75,2	79,1	17,7	21,6
2040	1,79	76,4	80,1	18,6	22,5
2050	1,97	77,5	81,2	19,4	23,3
2060	1,97	77,5	81,2	19,4	23,3
2070	1,97	77,5	81,2	19,4	23,3
2080	1,97	77,5	81,2	19,4	23,3

<i>Песимистичко сценарио</i>					
2015	1,53	73,6	77,6	16,6	20,4
2020	1,58	74,5	78,4	17,2	21,1
2030	1,66	75,9	79,7	18,2	22,1
2040	1,76	77,4	81,1	19,3	23,3
2050	1,88	78,8	82,5	20,4	24,4
2060	1,88	78,8	82,5	20,4	24,4
2070	1,88	78,8	82,5	20,4	24,4
2080	1,88	78,8	82,5	20,4	24,4

Податоците од минатото покажуваат релативно ниска стапка на фертилитет, што значи бројот на новородени деца во минатите години е доста низок, и не ја задоволува неопходната вредност од 2,1 за одржување на стабилно население на долг рок.

Стапка на фертилитет	
2008	1,47
2009	1,52
2010	1,55
2011	1,46
2012	1,51
2013	1,50

Доколку пак стапката на фертилитет е повисока од 2,1 тогаш населението ќе почне да се шири. Сепак во иднина претпоставуваме дека ќе има подобрување на стапката на фертилитет, како резултат на подобрување на економската состојба во државата, што би довело до подобрување на животниот стандард.

Од претпоставките погоре може да се забележи постепено зголемување на стапката на фертилитет во сите три сценарија, но достигнување на различна стапка на долг рок. Така, во базичното сценарио стапката на фертилитет достигнува ниво од 1,97 во 2060 година. Сепак стапката на фертилитет може да биде под ова или над ова ниво. Така во оптимистичкото сценарио стапката во 2060 година изнесува 2,23 додека во песимистичкото сценарио достигнува ниво од 1,88 во 2060 година.

Во табелата е прикажано и очекуваното траење на животот при раѓање и пензионирање како значаен параметар за пензискиот систем. Очекуваното траење на животот при раѓање во базичното сценарио се движи во границите

од 76,1 – 78,8 години за мажи и од 80,2 – 82,5 години за жени. Продолжување на животниот век се забележува и во останатите две сценарија.

Приказ на очекуваното траење на животот при раѓање и при пензионирање во следните седумдесетина години е прикажано на следните графикони:

Економски претпоставки

Основни економски претпоставки кои се користат во моделот се претпоставките за реалниот пораст на бруто националниот производ, реалниот пораст на платите, стапката на невработеност, инфлацијата и сл. Стапката на невработеност директно го одредува бројот на вработените, односно осигурените лица кои плаќаат придонеси. Движењето на платите влијае на големината на придонесите, кои се изворни приходи на Фондот. Зголемувањето на бројот на осигурениците и порастот на платите ќе влијае на зголемувањето на приходите на Фондот. Од друга страна, економските параметри имаат влијание и на расходната страна во Фондот. Движењето на платите и трошоците на живот го одредуваат усогласувањето на пензиите, односно влијаат на големината на пензиите и со тоа и на расходите на Фондот.

Конструирани се три групи на економски претпоставки: оптимистичко, базично и песимистичко сценарио.

Година	Пораст на БДП	Реален пораст на плати	Стапка на невработеност	Пораст на трошоци на живот
<i>Оптимистичко сценарио</i>				
2015	3,7%	2,3%	27,0%	0,7%
2020	6,2%	3,2%	18,0%	1,2%
2030	3,3%	3,4%	15,0%	1,4%
2040	3,2%	3,7%	15,0%	1,5%
2050	3,1%	4,1%	15,0%	1,3%
2060	4,0%	4,5%	15,0%	1,1%
2070	4,8%	4,5%	15,0%	1,1%
2080	4,5%	4,5%	15,0%	1,1%
<i>Базично сценарио</i>				
2015	3,7%	2,3%	27,0%	0,7%
2020	5,3%	2,8%	19,7%	1,5%
2030	2,9%	3,0%	17,0%	2,0%
2040	2,8%	3,2%	15,0%	1,8%
2050	2,3%	3,5%	15,0%	1,6%
2060	2,9%	3,8%	15,0%	1,5%
2070	3,6%	3,8%	15,0%	1,5%
2080	3,3%	3,8%	15,0%	1,5%
<i>Песимистичко сценарио</i>				
2015	3,1%	1,7%	27,0%	0,7%
2020	4,1%	2,2%	21,4%	1,9%
2030	2,3%	2,4%	18,0%	2,5%
2040	2,3%	2,6%	16,0%	2,3%
2050	1,7%	2,8%	15,0%	2,0%
2060	2,1%	3,0%	15,0%	1,9%
2070	2,7%	3,0%	15,0%	1,9%
2080	2,4%	3,0%	15,0%	1,9%

Стапката на невработеност е проектирана да достигне вредност од сегашните 27% до 15% во сите три сценарија но во различни периоди. Па така на пример, во базичното сценарио нивото од 15% се достигнува во 2040 година, во оптимистичкото во 2030 и во песимистичкото сценарио во 2050 година. Тоа ниво се задржува до крајот на проектниот период во сите три сценарија. Движењето на БДП зависи од претпоставките за порастот на плати и порастот на вработеност. Во моделот, реалниот пораст на БДП не е влезен параметар, туку се пресметува како збир на реалниот пораст на платите и порастот на

вработеноста, со цел да се одржи константно учество на работната сила во БДП во текот на симулацијата.

Реалниот пораст на платите се разликува во зависност од сценариото. Во оптимистичкото сценарио, порастот на платите од 2060 година па натаму изнесува 4,5%, во базичното сценарио од 2060 година па натаму изнесува 3,8%, а во песимистичкото сценарио во истата година а до крајот на проектниот период изнесува 3,0%.

Процентот за порастот на трошоци на живот од сегашните 0,7% во базичното сценарио се предвидува во 2060 година да достигне ниво од 1,5%, во песимистичкото ниво од 1,9% и во оптимистичкото 1,1%.

Измени во пензиската политика

Возраста на пензионирање постепено се зголемуваше и во 2001 година достигна 64 години (за мажи) и 62 години (за жени), а просечната возраст на пензионирање (заради неколкуте измени во Законот со кој што се овозможи предвремено пензионирање на некои осигуреници, заради инвалидските и заради семенјите пензии и заради осигуренците со стаж на осигурување кој се смета со зголемено траење) изнесува 62 години за мажи и 61 година за жени. Заменската стапка почнувајќи од 2013 година постепено се намалува, во период од 40 години. Усогласување на пензиите се претпоставува дека на долг рок ќе биде со 50% според порастот на трошоците на живот и 50% според порастот на платите.

Вкупниот придонес кој се уплаќа во Фондот на пензиското и инвалидското осигурување од 1 јануари 2010 година изнесува:

- 18% од бруто платата за осигурениците кои нема да пристапат во вториот столб;
- 12% од бруто платата за првиот столб за осигурениците кои ќе пристапат во вториот столб;
- 6% од бруто платата за вториот столб за осигурениците кои ќе пристапат во вториот столб

Стапката на придонес за вториот столб измените на Законот за пензиското и инвалидското осигурување (сл. Весник бр 98/2012) се фиксира на 6%, наместо поделбата која што беше регулирана како 65% од вкупниот придонес е за првиот столб, а 35% за вториот столб. Разликата помеѓу вкупната стапка на придонес и 6% за вториот столб, останува во првиот столб.

Во однос на заменската стапка а поради измените во пензиската политика, согласно законот, се предвидува 30% заменска стапка за полни години на стаж (35 години - жена, 40 години - маж) од првиот столб за осигурениците кои ќе се вклучат во новиот систем и очекувана заменска стапка од вториот столб која во најголема мера зависи од приносот од инвестициите на приватните пензиски фондови.

Други претпоставки

Една од битните претпоставки за проценка на транзиционите трошоци е претпоставката за бројот на осигуреници кои се вклучуваат во новиот систем. Овој број се зголемува за нововработените лица кои задолжително се вклучуваат во новиот систем.

Бројот на осигуреници - членови на двостолбниот систем се внесува во базичната година и тоа онолку колку што имало членови за таа година (на крајот од годината).

Бидејќи бројот на вработени лица според Анкетата на работна сила (Завод за статистика) и бројот на активни осигуреници (осигуреници за кои што редовно се плаќа придонесот) кој го користи Фондот се разликува поради пресметување по различни дефиниции, како параметар во моделот се користи бројот на активни осигуреници.

За проценка на вкупните приходи и расходи на Фондот се користени и други претпоставки за приходите и расходите кои што не се во групата на изворни приходи и расходи.

Актуарски проекции

Актуарските проекции го прикажуваат можното движење на населението, осигурениците и пензионерите, како и движењето на платите и пензиите, односно целокупните приходи и расходи на Фондот. Во анализите кои што следуваат се прикажуваат резултатите од базичното сценарио кое што е приближна средина помеѓу другите две сценарија, а потоа, за некои параметри, како за споредба се прикажуваат и резултатите од оптимистичкото и песимистичкото сценарио.

Проекции за населението

Старосната структура на населението, несомнено претставува многу значаен фактор за демографскиот и економскиот развој на секоја земја. Врз процесот на стареење на населението влијаат повеќе фактори од најразлична природа како демографски, економски, социјални, здравствени итн. Колку повеќе населението старее, толку помала е можноста за негово обновување и раст.

Индикатор за стареењето на населението е соодносот на старото население (на возраст над 65 години) со работоспособното население (на возраст од 18 до 64 години). Овој сооднос е прикажан на следниот графикон.

Бројот на работоспособното население постепено расте во периодот до 2020 година потоа постепено опаѓа заради ниската стапка на фертилитет (стапката на фертилитет треба да биде поголема од 2,1 за да дојде до пораст на наталитетот на населението). Зголемувањето на животниот век на луѓето заради подобрите услови за живот, подобрите здравствени услуги и сл., е причина за континуираното зголемување на бројот на населението на возраст над 65 години.

Соодносот на овие две групи население расте од сегашните 19,45% на 49,74% во 2060 година и опаѓа до 42,28% во 2080 година. Тоа значи дека во иднина околу една половина од населението над 18 години ќе биде старо население.

За споредба на резултатите од базичното сценарио со резултатите од оптимистичкото и песимистичкото сценарио, на горенаведениот графикон се прикажани резултатите од сите три сценарија.

Според оптимистичкото сценарио овој сооднос го достигнува максимумот од 44,7% во 2060 година за во 2080 година да се намали на 34,4%. Во песимистичкото сценарио соодносот се движи од максималните 52,7% во 2060 година до 46,2% во 2080 година. Може да се заклучи дека според сите три сценарија има стареење на населението на долг рок.

Проекции за пензискиот систем

Доброто функционирање на пензискиот систем во било која земја е од општ интерес бидејќи тој може да го помогне или ограничи економскиот развој на државата. Пензионерите претставуваат значаен дел од вкупното население, па оттаму стареењето на населението е проблем кој што треба да се следи. Подолгото траење на животот ја менува структурата на населението, зголемувајќи го бројот на постарите лица во вкупното население, а со тоа и бројот на пензионерите во системот и времето на користење на пензијата.

Систем со тековно финансирање (PAYG), каков што е и нашиот е многу чувствителен на соодносот помеѓу осигурениците и пензионерите, бидејќи има опасност од недостаток за исплата на ветерните пензии заради недоволните средства од тековните осигуреници.

Идното движење на бројот на осигурениците и пензионерите според базичното сценарио, како и нивниот сооднос, е прикажано на следниот графикон.

Од графиконот може да забележиме дека во почетниот период до 2020 година бројот на осигурениците расте, а тоа е резултат на намалување на

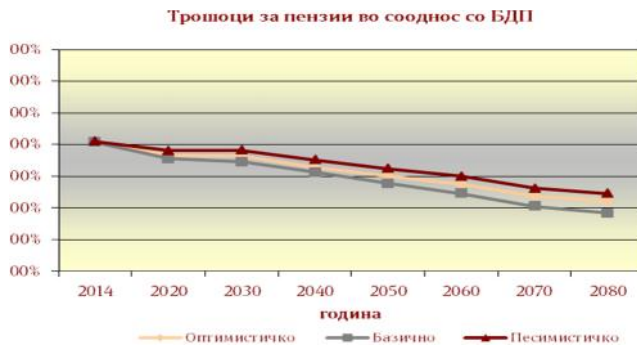
стапката на невработеност и зголемениот економски раст. Меѓутоа, по 2020 година бројот на осигурениците почнува да опаѓа поради демографските движења и стабилизирањето на економскиот раст. Бројот на пензионерите континуирано расте во наредните 50 години, а потоа се намалува. Соодносот меѓу осигурениците и пензионерите, од сегашните 1,8 осигуреници на 1 пензионер долгорочно се намалува на 1,4 осигуреници на 1 пензионер. Овој тренд на соодносот значи дека се помалку осигуреници ќе плаќаат за се поголем број пензионери.

За споредба овие резултати се прикажани во следниот графикон заедно со резултатите од оптимистичкото и песимистичкото сценарио.

Графиконот покажува дека во сите три сценарија има значително намалување на соодносот осигуреници - пензионери. Во песимистичкото сценарио тој сооднос се намалува до 1,3, а дури и во оптимистичкото сценарио тој сооднос е неповолен и се намалува до 1,7. Ваков сооднос укажува дека систем кој се заснова само на тековно финансирање ќе има проблеми во своето работење, бидејќи самиот сооднос осигуреници - пензионери е индикатор за неодржливоста на системот. Систем со тековно финансирање е многу чувствителен на стареењето на популацијата, и со намалувањето на бројот на работни луѓе единствено решение е зголемување на придонесите за пензиско и инвалидско осигурување или намалување на пензиите.

Трошоци за пензии

Трошоците за пензии изразени како процент од бруто домашниот производ се показател за тоа колку е скап пензискиот систем на една држава. На графиконот се прикажани проекции за трошоците за пензии во сооднос со БДП за песимистичко, базично и оптимистичко сценарио.

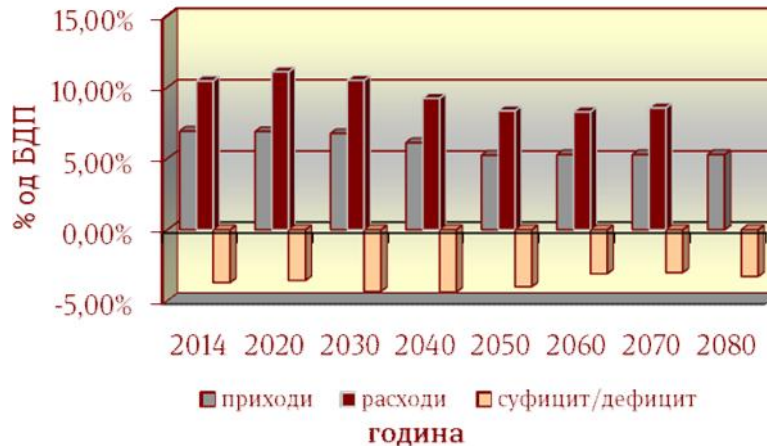
Од графиконот може да се забележи постепено намалување на трошоците за пензии во сите три сценарија. Ова се должи на два фактора: прво, намалувањето на обврските на Фондот заради параметричките реформи, односно постепеното намалување на заменската стапка на пензиите од 80% на 72% за осигурениците што ќе останат во првиот столб и второ, намалениот обем на пензии за осигурениците кои што ќе преминат во вториот столб бидејќи заменската стапка од првиот столб изнесува само 30%, со тоа што овие осигуреници останатиот дел од пензијата ќе го примаат од вториот столб. Во базичното сценарио трошоците за пензии се намалуваат од 8,3% од БДП во 2015 година на 4,0% од БДП на крајот од проекцискиот период.

Влијание врз приходите и расходите на Фондот на ПИОМ

Како сите овие фактори влијаат на финансиското работење на Фондот до 2080 година, може да се види на графиконот подолу. На графиконот се прикажани приходите и расходите на Фондот во сооднос со бруто домашниот производ. Исто така, прикажана е нивната разлика, односно дефицитот кој би се појавил во Фондот. Во овие резултати покрај основните категории на пензискиот систем (приходите од придонесите и расходите за пензии) се вклучени и други ставки на приходи и расходи. На страната на приходите тоа се: приходи од Буџетот на Републиката, од акцизите, од продажбата на акции, од дивиденди и други приходи, а на страната на расходите: трошоци за надоместокот за телесно оштетување, надоместокот од инвалидското осигурување, средствата за интернатско сместување и вработување на деца

инвалиди, придонесот за здравствено осигурување, административните трошоци и други расходи.

Приходи и расходи на Фондот на ПИОМ

Проекциите на реформиранiot пензиски систем покажуваат дека Фондот ќе работи со дефицит кој ќе се намалува на долг рок. Дефицитот на Фондот на ПИОМ се состои од две компоненти: дефицит заради одлив на придонеси во вториот столб (транзициони трошоци) и структурен дефицит на Фондот кој се јавува заради неурамнотеженост на тековните приходи со расходи.

Поради воведувањето на вториот столб, дефицитот постепено расте во периодот до 2040 година бидејќи постепено ќе се зголемува учеството на работната сила во вториот столб и одливот на придонеси во вториот столб ќе станува позначителен.

По 2040 година започнува намалување на дефицитот поради тоа што се поголем ќе станува бројот на пензионери од двостолбниот систем со што ќе се намалат трошоците за пензии, бидејќи тие ќе земаат помали пензии од првиот столб а голем дел од пензиите ќе потекнува од вториот столб. Понатаму, поради созревањето на двостолбниот систем кога сите пензионери веќе ќе земаат пензија од двата столба се намалуваат трошоците за пензии во првиот столб и се намалува и дефицитот.

Анализа на транзиционите трошоци

Системот со еден столб, нема да исчезне веднаш, туку транзицијата ќе биде постепена, во текот на следните 50 години. На крајот од 2014 година бројот на осигуреници - членови во вториот столб изнесуваше 373.151 членови. Учеството на работната сила во новиот систем постепено расте бидејќи во сите осигуреници со првото вработување задолжително влегуваат во новиот систем.

Така до 2030, практично, целата работна сила ќе биде во системот со два столба. Првиот поголем број на пензионери од новиот систем ќе се појават околу 2025 година. Постепено помеѓу 2025 и 2044 година, составот на пензионерите ќе се промени, од 100% од системот со еден столб, до 50% од двата система и на крај до 100% од новиот систем со два столба. По 2060 година, сите пензионери ќе примаат пензија од системот со два столба, што значи дека транзицијата ќе биде комплетна.

За време на транзицијата Владата има законска обврска за финансирање на трошоците за пензионерите од системот со еден столб. Така, за време на првата половина од транзицијата PAYGO системот е соочен со фискален притисок предизвикан од падот на просечната стапка на придонес, но во втората половина од реформата овој притисок ќе се намали како што просечната заменска стапка опаѓа и како што реформата ја достигнува својата зрелост. За време на втората половина од транзицијата, PAYG просечната заменската стапка ќе почне да опаѓа, како што и просечната стапка на придонес опаѓаше во првата половина на реформата. Фискалниот притисок ќе се изгуби како што ќе опаѓа просечната заменска стапка и како што реформата ќе достигнува зрела состојба.

На графикон подолу е прикажан потребниот трансфер од Буџетот за финансирање на транзиционите трошоци поради воведување на вториот столб.

Транзиционите трошоци се од привремен карактер и ќе исчезнат со текот на времето. Тие започнуваат во првата година на реформата и постепено се зголемуваат па во 2025 година се очекува дека ќе достигнат ниво од 1,15% од БДП. Својот максимум од 1,17% од БДП го достигнуваат во 2028 година во кој период ќе се зголемува учеството на работната сила во вториот столб, а со тоа и одливот на придонеси од првиот столб ќе биде значителен.

Транзиционите трошоци исчезнуваат во 2045 година кога ќе созрее вториот столб со што товарот на финансирање на пензиите главно се пренесува во вториот столб а што директно влијае на намалување на трошоците за пензии во првиот столб.

Транзиционите трошоци се управувани повеќе од демографијата отколку од економијата. Во оптимистичкото сценарио имаат повисоки вредности отколку во песимистичкото од едноставни причини што економските параметри се подобри во тоа сценарио, или со други зборови БДП и порастот на платите е исто така повисок што значи поголем е капацитетот за финансирање на трошоците. Во песимистичкото сценарио состојбата е обратна.

Позначајни долгорочни проекции за иднината на пензискиот систем

ТРАНЗИЦИОНИ ТРОШОЦИ									
година/сценарио	во сооднос со БДП			во милиони евра (сегашна вредност)			во милиони денари (сегашна вредност)		
	оптимистички	базични	песимистички	оптимистички	базични	песимистички	оптимистички	базични	песимистички
2016	0,84%	0,84%	0,84%	78,23	77,92	76,85	4.811	4.792	4.726
2017	0,88%	0,88%	0,88%	85,88	85,02	83,02	5.282	5.229	5.106
2018	0,93%	0,93%	0,92%	95,70	94,08	90,42	5.886	5.786	5.561
2019	0,97%	0,97%	0,96%	106,38	103,72	98,07	6.542	6.379	6.031
2020	1,02%	1,02%	1,00%	118,46	114,44	106,42	7.285	7.038	6.545
2025	1,17%	1,15%	1,12%	160,05	149,50	134,68	9.843	9.194	8.283
2030	1,16%	1,12%	1,07%	185,99	167,44	143,55	11.438	10.298	8.828
2035	0,92%	0,87%	0,80%	172,03	150,59	120,94	10.580	9.262	7.438
2040	0,55%	0,49%	0,39%	120,53	97,57	66,47	7.413	6.001	4.088
2045	0,00%	0,00%	0,00%	0	0	0	0	0	0
2050	0,00%	0,00%	0,00%	0	0	0	0	0	0

ТРОШОЦИ ЗА ПЕНЗИИ

година/сценарио	во сооднос со БДП			во милиони Евра (сегашна вредност)			во милиони денари (сегашна вредност)		
	оптимистички	базични	песимистички	оптимистички	базични	песимистички	оптимистички	базични	песимистички
2016	7,86%	7,91%	8,03%	750	749	746	46.103	46.077	45.871
2017	7,65%	7,74%	7,90%	769	768	763	47.323	47.257	46.898
2018	7,44%	7,58%	7,79%	792	790	781	48.691	48.568	48.049
2019	7,23%	7,41%	7,68%	816	813	801	50.175	49.974	49.285
2020	7,08%	7,30%	7,57%	841	836	822	51.731	51.437	50.567
2025	7,04%	7,35%	7,67%	982	967	935	60.404	59.494	57.484
2030	6,90%	7,25%	7,64%	1.125	1.096	1.040	69.199	67.425	63.941
2035	6,59%	6,90%	7,35%	1.253	1.206	1.122	77.076	74.194	69.026
2040	6,24%	6,55%	7,02%	1.388	1.317	1.201	85.363	81.018	73.864
2045	5,88%	6,28%	6,75%	1.523	1.422	1.269	93.653	87.431	78.014
2050	5,53%	6,01%	6,48%	1.663	1.522	1.326	102.286	93.618	81.569
2055	5,21%	5,76%	6,26%	1.839	1.641	1.389	113.081	100.900	85.424
2060	4,87%	5,47%	5,98%	2.063	1.784	1.460	126.846	109.728	89.792
2065	4,45%	5,09%	5,59%	2.331	1.950	1.538	143.367	119.898	94.576
2070	4,07%	4,74%	5,23%	2.678	2.161	1.640	164.682	132.909	100.887
2075	3,82%	4,54%	5,02%	3.155	2.452	1.788	194.058	150.768	109.960

<i>ОСИГУРЕНИЦИ</i>						
година/сценарио	прв столб (вкупно)			втор столб		
	оптимистички	базични	песимистички	оптимистички	базични	песимистички
2016	562.996	561.348	559.701	431.633	430.361	429.090
2017	578.903	574.956	571.023	463.611	460.432	457.263
2018	599.788	593.184	583.563	500.332	494.791	486.731
2019	622.179	612.534	596.759	539.359	530.949	517.219
2020	646.187	633.078	610.641	581.068	569.211	548.959
2025	665.081	644.785	622.920	697.310	675.866	652.768
2030	674.651	649.825	623.598	791.205	761.879	730.922
2035	671.176	654.611	628.889	846.885	825.795	793.176
2040	667.447	656.392	631.682	878.389	863.706	831.099
2045	648.330	633.174	618.356	867.771	847.482	827.622
2050	622.354	602.261	596.469	835.024	808.183	800.422
2055	597.191	571.270	565.742	797.999	763.448	756.076
2060	579.883	546.657	540.759	772.534	728.267	720.412
2065	574.116	531.756	524.748	764.851	708.415	699.081
2070	578.179	524.660	515.780	770.264	698.962	687.134
2075	582.012	516.115	505.057	775.370	687.578	672.849

ПЕНЗИОНЕРИ И СООДНОС МЕЃУ ОСИГУРЕНИЦИ И ПЕНЗИОНЕРИ

година/сценарио	пензионери			сооднос меѓу осигуреници и пензионери		
	оптимистички	базични	песимистички	оптимистички	базични	песимистички
2016	301.857	301.942	302.055	1,87	1,86	1,85
2017	306.388	306.579	306.835	1,89	1,88	1,86
2018	310.652	310.989	311.442	1,93	1,91	1,87
2019	315.024	315.543	316.246	1,98	1,94	1,89
2020	319.418	320.149	321.147	2,02	1,98	1,90
2025	339.416	341.448	344.242	1,96	1,89	1,81
2030	356.654	360.279	365.271	1,89	1,80	1,71
2035	369.017	374.591	382.167	1,82	1,75	1,65
2040	380.967	388.995	399.403	1,75	1,69	1,58
2045	395.428	406.085	419.490	1,64	1,56	1,47
2050	408.458	421.738	438.190	1,52	1,43	1,36
2055	414.210	429.587	448.594	1,44	1,33	1,26
2060	406.200	422.832	443.508	1,43	1,29	1,22
2065	387.289	404.566	426.272	1,48	1,31	1,23
2070	364.618	381.921	404.077	1,59	1,37	1,28
2075	345.582	362.058	384.010	1,68	1,43	1,32

<i>ПРОСЕЧНИ ПЕНЗИИ (како % од нето плата)</i>												
година/ сценарио	старосна пензија (PAYG)			инвалидска пензија			семејна пензија			вкупно		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
2016	74,2%	74,2%	74,8%	60,3%	60,3%	60,8%	53,2%	53,2%	53,6%	67,1%	67,1%	67,6%
2017	72,1%	72,2%	72,9%	58,8%	58,8%	59,4%	51,9%	52,0%	52,5%	65,4%	65,5%	66,1%
2018	70,9%	71,1%	71,9%	57,8%	58,0%	58,7%	51,1%	51,2%	51,9%	64,4%	64,6%	65,4%
2019	69,6%	69,9%	70,9%	56,9%	57,2%	58,0%	50,4%	50,5%	51,3%	63,5%	63,7%	64,6%
2020	68,5%	68,9%	69,9%	56,1%	56,4%	57,3%	49,6%	49,9%	50,7%	62,6%	62,9%	63,9%
2025	63,4%	64,2%	65,6%	52,6%	53,3%	54,6%	46,7%	47,2%	48,3%	58,7%	59,4%	60,8%
2030	58,0%	58,9%	60,5%	49,8%	50,6%	52,1%	44,4%	45,0%	46,2%	55,0%	55,8%	57,3%
2035	51,4%	52,5%	54,2%	47,4%	48,3%	49,9%	42,5%	43,1%	44,3%	51,3%	52,2%	53,6%
2040	44,8%	45,9%	47,6%	45,3%	46,3%	47,9%	40,9%	41,5%	42,6%	48,5%	49,3%	50,5%
2045	37,7%	38,9%	40,5%	43,3%	44,4%	46,0%	39,4%	40,1%	41,0%	46,4%	46,9%	47,8%
2050	30,9%	32,1%	33,7%	41,5%	42,6%	44,3%	38,4%	39,0%	39,9%	44,9%	45,1%	45,6%
2055	25,9%	27,1%	28,5%	39,9%	41,1%	42,8%	37,8%	38,5%	39,3%	44,1%	44,0%	44,2%
2060	22,9%	23,9%	25,2%	38,5%	39,8%	41,6%	37,4%	38,1%	39,0%	43,2%	43,0%	43,1%
2065	21,0%	21,9%	23,0%	37,5%	38,8%	40,6%	37,1%	37,9%	38,8%	42,7%	42,4%	42,4%
2070	20,1%	20,8%	21,8%	37,1%	38,3%	40,1%	36,9%	37,7%	38,7%	42,7%	42,3%	42,2%
2075	19,9%	20,5%	21,3%	37,0%	38,2%	39,9%	36,7%	37,6%	38,6%	43,1%	42,6%	42,4%

I - оптимистичко сценарио

II - базично сценарио

III - песимистичко сценарио

V. ИНФОРМАЦИЈА ЗА РАБОТАТА НА ОТСЕКОТ ЗА АКТУАРСТВО

Во текот на 2014 година, Отсекот за актуарство ги извршуваше редовните задолженија предвидени со програмата за работа како и сите произлезени вонредни активности.

Во текот на 2013 година, Отсекот за актуарство ги извршуваше редовните задолженија планирани со програмата за работа, како и сите вонредни активности.

Во рамките на редовните задолженија, вработените во Отсекот извршија ажурирање на актуарскиот модел, кој се користи како алачка за изготвување на краткорочни, среднорочни и долгорочни проекции за пензискиот систем. За ажурирањето на моделот податоците за пензионерите и осигурениците како и финансиските параметри за работењето на Фондот се обезбедуваат од базата на податоци на Фондот и Одделението за Буџетска координација, демографските податоци се обезбедуваат од Државниот завод за статистика, а макроекономските индикатори од Министерството за финансии. По ажурирањето на моделот се креираат различни сценарија и се добиваат излезни резултати за различни параметри значајни за пензиската област.

Со користење на актуарскиот модел, Отсекот за актуарство во текот на 2014-та година изготвуваше различни сценарија, пресметки, анализи и предвидувања за потребите на Фондот, и на барање на Министерството за труд и социјална политика, МАПАС, Министерството за финансии и други надворешни институции.

Во првото тромесечие од 2014 година на барање на Министерството за финансии, а за потребите на Светска банка беа изготвени извештаи со статистички податоци за најразлични параметри од пензиската област.

Во тесна соработка со одделението за Буџетска координација, Отсекот за актуарство учествуваше во изработка на проекции за Буџетот на Фондот на ПИОМ за 2015 година и проекции за периодот до 2017 година.

Отсекот за актуарство повторно во соработка со Одделението за буџетска координација, помогна со изработка на финансиски анализи во измените на постојната систематизација во Фондот на ПИОМ и нејзино прилагодување со Законот за административни службеници.

Како дел од редовните активности секоја година на барање на Агенцијата за супревизија на капитално финансираното пензиско осигурување (МАПАС)

за вршење сопствени анализи и пресметки, беа подготвени и доставени детални долгорочни актуарски проекции за бројот на членовите, уплатените придонеси и акумулираните средства во вториот столб.

Отсекот за актурство, редовно ги следи во текот на целата година бројот на членови во приватните пензиски фондови и ги проектира транзционите трошоци. Истите се користат при проектирањето на Буџетот на Фондот на ПИОМ.

Паралено со сите претходно наведени активности, Отсекот работеше на подготвување на “Извештајот за пензискиот систем во Република Македонија со актуарски проекции за 2014 година”.